

Skønjomfruen og helvedesmaskinen

En analyse af fire partiers forestillinger om Europa

Af Katrine Hald Kjeldsen

Den 28. september 2000 var der folkeafstemning om, hvorvidt Danmark skulle indtræde i euro-samarbejdet. I den forbindelse sendte Danmarks Radio en række valgprogrammer under titlen »Euro eller Krone«. Hvert af de politiske partier fik 30 minutter til at redegøre for deres standpunkt, fordelt på fem minutters selvproduceret valgfilm og derefter 25 minutters debat, styret af Reimer Bo. I denne artikel kortlægger stud.mag. Katrine Hald Kjeldsen med udgangspunkt i diskursanalytisk metode fire partiers måder at artikulere begrebet »Europa« på i deres valgprogrammer, nemlig Centrumdemokraterne, De Konservative, Enhedslisten og Dansk Folkeparti. Det konkluderes, at en af de væsentligste diskursive polemikker i de fire valgprogrammer findes mellem på den ene side en rationel, funktionalistisk indstilling til det europæiske spørgsmål, som De Konservative er eksponent for, og på den anden side en følelsesmæssig, identitetsorienteret indstilling, som Enhedslisten og Dansk Folkeparti repræsenterer tydeligst.

Indledning

Valgprogrammer har efterhånden udviklet sig til en unik genre i den danske politiske debat. Traditionelt set har den politiske debat udfoldet sig inden for den trykte presses saglige og ofte elitære rammer. I dag har tv-nyhederne i stigende grad trængt sig ind på dagspressens monopol som leverandør af politisk stof. Her kan man med rette tale om en højere grad af popularisering af stoffet, men stoffet er i høj grad journalistisk styret.

Når valgprogrammer er så specielle, så er det, fordi de udgør en unik chance for partierne for en mere sammenhængede formidling af deres politiske mål og visioner – og vel og mærke til et stort publikum. Programmernes debatdel er selvfølgelig underlagt det traditionelle debatprograms styring og regler, men partiernes selvproducerede valgfilm kan betragtes som fem minutters kondenseret politisk agitation, styret ensidigt af partiernes egen dagsorden. I mange tilfælde bliver det politiske stof narrativiseret og tilsat en pæn indsprøjtning underholdning. Her er ofte tale om et forsøg på bred folkelig formidling i narrativer og billeder, hvor politik fremstilles på utraditionel vis. I debatten forsøger politikerne ligeledes at

gøre sig forståelige. De holder sig fra ekspertsprog og benytter sig af billeder og metaforer. Partierne ser nemlig valgprogrammerne som en mulighed for at få ellers »uopnåelige« vælgergrupper i tale. I denne sammenhæng skal kommunikationen altså forstås positivt som et reelt forsøg på formidling og ikke negativt som en udvanding af den offentlige debat.

I denne artikel vil jeg foretage en analyse af de tv-programmer, som Centrumdemokraterne, De Konservative, Enhedslisten og Dansk Folkeparti stod for forud for den danske folkeafstemning om euroen den 28. september 2000.¹ Artiklen hviler på en implicit antagelse om, at et livtag med populariserede og egalitære politiske formidlingsformer kan give nye og forfriskende resultater, der kan supplere analyser baseret på et mere traditionelt, »sagligt« kildegrundlag. Der opstår med andre ord en ny indfaldsvinkel på det politiske.

Denne vinkel understøttes af den diskursanalytiske metode, fordi dens fokus utvetydigt er på det »ytrede« fremfor det »hændte«.² I dette fokus skift opstår der nye betydningsdannelser. Antagelsen er således i denne empiriske sammenhæng, at de politiske partier trækker på nogle ubetvivlede antagelser og forestillinger om Europa, som toner frem i valgprogrammerne. Det er disse diskursive formationer, analysen forsøger at indkredse og sætte i perspektiv. Endemålet er vel at mærke ikke at spore og identificere traditionelle politiske diskurser og ideologier, men at nå ind til et mere arketypisk diskursivt grundfjeld, som i rigt mål giver sig til kende i partiernes metaforbrug, argumentationslogik og billedsprog. Dette giver mulighed for at spore sammenfald og antagonismer, både imellem og internt i partierne. For eksempel vil analysen vise, at – og hvordan – Enhedslisten og Dansk Folkeparti har væsentligt mere til fælles, end partierne måske umiddelbart bryder sig om.

1. »Euro eller krone – krydsildsudsendelse med Centrum-Demokraterne«, sendt på DR1 den 11/10 2000, kl. 19.00-19.30; »Euro eller krone – krydsildsudsendelse med Enhedslisten«, sendt på DR1 den 12/10 2000, kl. 19.00-19.30; »Euro eller krone – krydsildsudsendelse med Dansk Folkeparti«, sendt på DR1 den 13/10 2000, kl. 19.00-19.30; »Euro eller krone – krydsildsudsendelse med det Konservative Folkeparti«, sendt på DR1 den 19/10 2000, kl. 19.00-19.30. Derudover nævnes i artiklen udsendelserne med »Frihed 2000«, Venstre og Socialdemokratiet, sendt i samme præsentationsserie på DR1 henholdsvis den 8/10, 20/10 og 21/10 2000. – Artiklen er en bearbejdet udgave af en opgave afleveret ved Aarhus Universitet på Centre of European Studies i faget »Europabegrebets historie«. Her skal lyde en tak til lektor Peter Bugge for vejledning og rettelser.
2. Se blandt andet Norman Fairclough: *Media Discourse*, London 1995; Asser Amdisen: »Diskursanalyse som historisk metode. En nytolkning af Ulfsbækmødet 1629«, *Historie* 2000, 1; Michel Foucault: *The Archeology of Knowledge*, London 2000 (opr. Paris 1969).

Centrumdemokraterne – Europa som det endelige civilisationsprojekt

CD's valgfilm er produceret af Zentropa, hvilket ikke kommer som en overraskelse, når man ser den tydeligt dogme-inspirerede stil. En ung mand går rundt i natten for at tage CD-politikere på sengen. Stilen er uglittet, rå og »realistisk« uden filtre og flatterende lyssætning. Vi skal tydeligvis konfronteres med hverdagsmennesker. Vi kommer ind i soveværelserne til de sovende politikere, de vågner og er snart i gang med følelseladede redegørelser for, hvad der er deres årsager til at gå ind for Europa. Her tales nemlig først og fremmest om Europa. EU og euroen har sekundære positioner og roller i argumentationen.

Filmens form har et vigtigt formål. Politikerne skal ikke forstås som rationelle funktioner eller formelle repræsentanter, men først og fremmest som funderende, følende, sårbare, private individer, som *mennesker*. En stor kontrast til Anders Fogh Rasmussens og Bendt Bendtsens slipseklædte, logisk argumenterende stil. At valgfilmene vælger at anlægge sin argumentation i det allermest private og selvudstillende rum, sovegemakket, er ikke tilfældigt, for CD ønsker først og fremmest at tale til en bred, universel menneskelighed.

Politikerne bruger i filmen hverken økonomiske, praktiske eller rationelle argumenter, men taler derimod om følelser, identitet og kosmopolitisk solidaritet. Isminur Lone Yalcinkaya taler om det følelsesmæssige dilemma, man sættes i, når man skal give afkald på noget kendt i forhold til noget ukendt. Annie Lunde tager fat på den nationale identitet: Hun stemmer ja, fordi hun mener, at det er det, hendes børn og børnebørn vil være bedst tjent med, og det vil ikke gøre hende mindre dansk. Peter Duetoft fortæller om ruinerne i Tyskland, som han så som barn, og om hvordan det overbeviste ham om, at løsningen er at acceptere hinanden og samarbejde. Fælles for dem alle er, at deres argumentationer tager udgangspunkt i følelser og personlige erfaringer, snarere end i en fast defineret politisk skabelon.

I filmen fremstilles Europa entydigt som noget attråværdigt. Kodeordet er det samarbejde, som EU indebærer, og som sikrer, at EU først og fremmest er et solidarisk projekt. Men det er ikke en solidaritet, der skal tages for givet. Den kræver hårdt arbejde og indsats, hvilket Annie Lunde slår fast i en parafrase af J.F. Kennedy: »Det er ikke kun, hvad Europa kan gøre for Danmark. Det er også: hvad vil Danmark gøre for Europa?«.

Den efterfølgende debat accentuerer de linier, der trækkes op i valgfilmene. Mimi Stilling Jakobsen og Susanne Clemensen afviser gang på gang

kategorisk at gå ind i tekniske og økonomiske diskussioner af EU. »...for os at se er EU først og fremmest et politisk projekt, og det har det været siden 1973. Vi har ikke lovet højere svinepriser eller store gyldne løfter om penge. For os har Europa og EU en helt anden vision end det med penge«, som Mimi Stilling Jakobsen siger undervejs. Og når Reimer Bo prøver at få dem til at forholde sig til den faldende eurokurs, siger Mimi Stilling Jakobsen, at »det må økonomer bedømme«. For hende at se er det ikke vigtigt, om euroen er stærk eller svag, den stadfæster nemlig først og fremmest en forpligtelse landene imellem, som skal forhindre, at der køres »egoistisk nationalstatspolitik den dag, krisen kradser«. Men hvad menes der med Europa, og hvordan skal EU mere præcist kunne hjælpe dette Europa?

Rent historisk fremstår Europa som et kuldsejlet civilisationsprojekt. Mimi Stilling Jakobsen siger, at EU er »nødvendigt, hvis det her Europa skal komme til at hænge sammen«. Hun siger endvidere: »Jeg kan ikke se 100 år frem, men jeg kan se 100 år tilbage og se alle de gange, hvor Europa bekrigede hinanden, både økonomisk, men så sandelig også med våben og lagde hele Europa brak«. Europa har altså en iboende tendens til selvdestruktion. Kontinentet hænger ikke sammen af sig selv. Årsagen til disse selvdestruktive tendenser skal findes i nationalstatssystemet, altså enklaver, der træffer egoistiske, kortsigtede beslutninger. »Hvis der kom oliekriser, det har vi jo set før, var ulykken jo netop, og det forstærkede jo netop problemet, at landene trak i hver deres retning og prøvede at hytte sig selv [...] Og det er jo det, vi skal prøve at komme væk fra, hvis det her Europa skal komme til at holde sammen«.³

Men det er ikke nationalstaternes aggressioner og konflikter alene, der karakteriserer Europa. Det er, som om der under al turbulensen og krigsførelsen hele tiden har eksisteret et mere rigtigt Europa, et jomfrueligt, sårbart Europa, et fredens Europa, som aldrig for alvor er blevet realiseret. Så Europa har på den ene side et maskulint, destruktivt aspekt, som skal forlades, hvilket jeg vil kalde *Europa som erfaring*. Men det rummer samtidigt et feminint, harmonisøgende aspekt, der skal tilstræbes, hvilket jeg vil kalde *Europa som ideal*.

Jan Ifversen beskriver i sin artikel »The Meaning of European Civilization – A Historical-Conceptual Approach«, hvorledes Europa historisk set identificeres med civilisation som en modsætning til det ikke-europæiske, barbariet. Civilisation indebærer kultur og dannelse, hvorimod barbariet

3. Mimi Stilling Jakobsen i debatten.

indebærer lovløshed og korrupsion.⁴ Overfører man disse begrebspar på CD's måde at artikulere Europa på, følger nogle interessante slutninger. Hvor det civiliserede Europa traditionelt set træder i skikkelse i mødet med det fremmede, altså det, der ligger uden for Europa, træder det her i skikkelse i forhold til sin egen fortid. Barbaren er at finde i Europa selv. Ifversen beskriver, hvordan det barbariske ofte blev sidestillet med *tomhed*, når det gjaldt mødet med kulturer på den anden side af Atlanten. Her var altså tale om en »tabula rasa«, hvor europæerne fra punkt nul kunne påbegynde civilisationsprocessen. Tavlen skulle beskrives. I CD's tilfælde kan barbariet ikke sidestilles med tomhed, men med *destruktion* og *depravation*. Vi skal altså viske fortidens synder væk og starte på en frisk. Tavlen skal beskrives *på ny*. Men endemålet er stadig det samme; det, tavlen skal tilskrives med, er en stræben mod universelle europæiske dyder og manerer. For CD er disse dyder fred, menneskerettigheder, frihed og demokrati,⁵ inkarneret i, hvad jeg før kaldte Europa som ideal.

Det er her, EU og euroen kommer ind i billedet. Man kunne samlet kalde dem prinsen på den hvide hest, der skal befri Prinsesse Europa. Når man lige har sundet sig over sammenligningens næsten tæerkrummende banalitet, viser den sig alligevel at indeholde en vis sandhed. For hvor Europa som ideal langt hen ad vejen kan betegnes som en passiv størrelse, der først skal findes og sidenhen beskyttes, er det inden for EU's institutionelle rammer, at der er mulighed for aktivt at arbejde for dette. EU bliver af CD både beskrevet i stabile beskyttelsestermer og i dynamiske handlingstermer. Peter Duetoft beskriver i valgfilmen den europæiske integrationsproces som »mursten i et bygningsværk«. Euroen beskrives af Mimi Stilling Jakobsen som »et fælles forsikringselskab, hvor en lille dansk krone står betydeligt bedre indenfor end udenfor«.

Og her kan vi passende stille spørgsmålet om, hvordan nationalstaten generelt og Danmark specifikt kan positioneres i det overordnede billede. Det er meget sigende, at Danmark stort set er fraværende i valgfilmen, og at nationalstatens eneste fortjeneste i debatten er at få skylden for Europas ulykkelige fortid. »Nationalstatstilstanden« karakteriseres under anvendelse af meget negative termer som »hytte sit eget skind«, »gå nationalisme i den«, »lave tarvelige numre med de andre«, »blæse på de andre« og »fedtede, fornærede og forsigtige«. Der er altså tale om destruktive kræfter, der har trukket i modsat retning af den heling af Europa, som CD til-

4. Jan Ifversen: »The Meaning of European Civilization – A Historical-Conceptual Approach«, *European Studies Newsletter*, vol. 1, no. 2, 1998, s. 26ff.

5. www.centrumdemokraterne.dk.

stræber. Det europæiske samarbejde benævnes positivt med vendinger som »forpligtelse til solidaritet«, »løfte i flok«, »samarbejde« og »mere demokratisk og noget bedre«. De positive værdier placeres altså ensidigt på det supranationale plan. Dermed er ikke sagt, at nationalstaten skal opløses i Europa, men den står nu ved en skelsættende skillevej: Den kan ændre sit egoistiske og destruktive væsen ved at træde i karakter i det europæiske samarbejde. Danmark bliver både beskyttet inden for EU's rammer, men også potenseret og aktiveret ved deltagelse – bedst beskrevet i metaforen »sidde med ved bordet« – fremfor at friste en kummerlig tilværelse som bænkevarmeren, som ingen gider at inklinere for, »parkeret på et b-spor«⁶ – og i øvrigt befindende sig som et »lam udenfor flokken«,⁷ udsat for valutaspekulanterens vurderende blikke. Hvor nationalstatens potentia før kunne beskrives som aggressiv og destruktiv, kan den i dag beskrives som konstruktiv og samarbejdende, men altså kun inden for det europæiske samarbejde.

Der er altså nu endelig mulighed for at ændre på forfædrenes kuldsejlede civilisationsprojekt. Vi kan ved deltagelse og samarbejde nå et højere trin som civilisation. For at sætte det lidt på spidsen har vi valget mellem som Fugl Fønix at rejse os fra asken og blive den første rigtig civiliserede generation eller forblive lænkede i den mørke tidsalder – i nationalstatens barbari.

Det Konservative Folkeparti – Nationen intakt i Europa

Man kan sige, at De Konservative er i et grundlæggende dilemma mellem på den ene side en følelsesmæssigt bundet traditionalisme med klare nationalistiske undertoner og på den anden side en mere »pragmatisk« funktionalistisk liberalisme, som De Konservatives søsterparti Venstre mere entydigt bekender sig til.

Uden nogen form for slinger i valsen deler De Konservative og Venstre dog det grundsynspunkt, at samfundet er en økonomisk størrelse. Dermed er selve definitionen af politik hos De Konservative anderledes end hos CD, som klart adskiller det økonomiske/tekniske fra det politiske. For CD er endemålet med politik tilsyneladende fredelig sameksistens og konstruktivt samarbejde. Derimod lyder det i De Konservatives valgfilm:

6. Venstres valgfilm.

7. Socialdemokratiets valgfilm.

»Der er masser af politik i euroen. Euroen er en politisk kontrakt, som beskytter os imod, at et land tilraner sig økonomiske fordele på et andet lands bekostning«. For det første er der i citatet et fokus på det procedurale og lovmæssige niveau som fundament for politik. For det andet er endemålet for denne politik økonomisk stabilitet og vækst. Målet med fællesskabet er altså ikke samarbejdet i sig selv som hos CD, men at få »erhvervslivet i Danmark og de andre europæiske lande til at blomstre«. Derfor skal vi stå sammen, og »det gør vi ved at blive del af et større fællesskab«. Dette er blot nogle få af de grundlæggende liberalistiske karakteristika, der kendetegner filmens speak.

Der eksisterer selvfølgelig den mulighed, at Europa i denne specifikke sammenhæng artikuleres i økonomiske termer, simpelthen fordi afstemningen gælder møntfoden. Men når man ser, hvor anderledes CD fortolker den selvsamme afstemning, blegner argumentet unægteligt. Lars Hovbakke Sørensen beskriver i sin artikel »Mange slags Norden«, hvorledes De Konservative i slutningen af 1950'erne havde de samme grunde til at argumentere for et nordisk samarbejde. Han skriver: »Industriens rolle spiller en afgørende rolle i den tidligere konservative leders [Ole Bjørn Kraft] måde at formulere Norden på. Der sættes ofte implicit lighedstegn mellem 'industriens interesser' på den ene side og hele 'nationens interesser' på den anden side«. ⁸ Hovbakke Sørensen kalder dette for *Norden som nationaløkonomisk lokomotiv*, og denne betegnelse kan uden videre overføres til De Konservatives forestillinger om Europa i dag. ⁹ Termen »nationaløkonomisk« er meget dækkende, fordi det helt indiskutabelt er de enkelte nationalstater, der skal drage nytte af den øgede velstand, ikke Europa som sådan. Hvor CD talte om samarbejdet i traditionelle republikanske vendinger, altså »hvad kan vi gøre for Europa«, handler det for De Konservative hovedsagelig om, hvad Europa kan gøre for os. Der tales om at »høste de økonomiske fordele«, og EU's største dyd er, at det »har stille og roligt gjort Danmark rigere, sådan at vi kan nyde godt af økonomisk stabilitet og politisk indflydelse«.

Men hvis Europa hovedsagelig er en økonomisk størrelse, en pengemaskine, ¹⁰ hvordan kan nationen da beskrives? Og hvad med relationen mel-

8. Lars Hovbakke Sørensen: »Mange slags Norden«, *Historie* 1999,2, s. 269.

9. Det skal da også nævnes, at allerede dengang var De Konservative som et af de eneste partier mere positivt stemt over for det europæiske samarbejde end det nordiske, ud fra devisen »jo større frihandelsområde jo bedre«.

10. Symboliseret i filmen ved mønttrykken: et overflødhedshorn af skinnende, klingende euroer.

lem det nationale og det europæiske? Her må vi gå til filmens billedniveau for at finde nogle svar. Og det er specielt her, at De Konservatives ambivalens bliver tydelig, idet nationen på den ene side skildres i statiske og essentielle »vendinger«, mens der på den anden side finder en række tilsyneladende uproblematisk forskydninger sted mellem nationalstatligt og europæisk niveau. Jeg vil starte med det sidste.

En ung mand stikker sit visakort i en kontantautomat på Gammeltorv i København. Der klippes til en anden ung mand, der tager penge ud af en italiensk automat og går ud på en smuk piazza. Speaken lyder samtidig, at vi godt kan åbne vinduerne mod verden omkring os, selv om vi er stolte af at være danske. Og videre: »Vi siger jo heller ikke nej til visakort og internet, bare fordi de rækker længere end Danmarks grænser«. Ved første øjekast kunne dette godt handle om en højere grad af fælleseuropæisk identitet og kulturel integration, men ved nærmere eftersyn holder tesen ikke. Først og fremmest er den identitet, der her beskrives, en »turistidentitet«. Altså ikke danskeren som europæer, men danskeren på besøg i Europa. Og generelt beskrives Europa billedmæssigt igennem denne turistoptik. Vi ser smukke gamle bygninger og middelhavsbyer i aftenlys. Her fordres altså ikke en sammensmeltning mellem det danske og det europæiske. Snarere er danskeren på jagt efter den anderledes oplevelse, han er beskuer og konsument af i Europa. Derudover beskriver klippet først og fremmest en teknologisk og økonomisk forskydning. Rent økonomisk er Europa lavet af samme stof; vi bevæger os friktionsfrit. Men kulturelt set er der væsensforskellighed på nationalstat og Europa.

En anden forskydning finder sted på et tidspunkt, hvor Bendt Bendtsen og Lene Espersen¹¹ sidder og taler sammen på deres pladser i folketingsalen på Christiansborg. Bendt Bendtsen rejser sig og går resolut til talerstolen. Herpå følger en total af folketingssalen, og der fades over til en total af EU-parlamentssalen, hvor der er en vældig aktivitet, og de delegerede stemmer løs. Samtidig lyder speaken, at der er masser af politik i euroen. Klippet signalerer, at der er samme overskuelighed, gennemsigtighed og tilgængelighed i de demokratiske procedurer i EU som i vort eget parlament. Det er et og det samme, bare et andet sted. Men her skal man holde sig for øje, at De Konservative som før nævnt sætter lighedstegn mellem det politiske og det økonomiske/tekniske niveau. EU-politik er økonomisk politik, og økonomisk set er Europa allerede integreret.

11. Valgfilmens gallionsfigurer. Og de er bare helt uhyggeligt gode venner, hvilket er en meget stor del af filmens agenda....

Som allerede slået an, er det ikke på alle niveauer, at der kan finde uproblematiske forskydninger sted, og her bevæger jeg mig videre til næste pointe, nemlig den statiske og essentialistiske skildring af nationalstaten, som finder sted i De Konservatives valgfilm. Det, der først og fremmest springer en i øjnene, er den udstrakte brug af arketyperiske danske nationalsymboler. Her er en overflod af dannebrogssflag, vi ser tunge kornaks i modlys, posten på cyklen, der afleverer breve til kvinden i det stråttækte hus en sommermorgen, vi ser sankthansbålet, Nyhavn, livgarden på Strøget, en fiskekutter, der lægger til kaj, og vi spares heller ikke for Ota Solgryn på kernefamiliens morgenbord. Der signaleres klart, at dansk kultur i sin mest præservede essens overlever – men den skal vel at mærke bevares – modsat CD, som ønsker, at nationalstaten skal ændre karakter til det bedre ved deltagelsen i Europa. Fra De Konservative lyder det: »Vi vil *forsvare* danske traditioner, dansk kultur og dansk identitet ved at være med. Ved at engagere os. Derfor siger vi ja til euroen« (min kursivering).

Denne »Danmark intakt i Europa/verden«-diskurs udtrykkes også klart, når speaken lyder: »Og vi kan tænke stort, det er vi berømte for«. Samtidig ser vi de arketyperiske symboler på »verdenskendt danskhed«: B&O-design, menneskehedens triumfbue og ikonet over dem alle: opera-huset i Sydney. Endelig er der den nyest tilkomne nationale triumf: Melodi Grandprix. (At håndboldpigerne ikke er med, skyldes nok kun, at man på dette tidspunkt ikke vidste, at de ville vinde OL). Det, der for mig at se skinner igennem her, er en udstrakt grad af national selvtilfredshed, og i den sammenhæng bliver danskhedens mission i det internationale ikke at indgå i dynamiske og åbne udvekslingsrelationer, men at promovere sig selv som hørende til i Danmark.

Den nationale selvtilfredshed går igen i debatten, om end i en mere forklædt udgave. Generelt kan man sige, at Bendt Bendtsen og Lene Espersen vælger de fornuftige, rationelle og tekniske forklaringer. Dermed underbygges præmissen med Europa som nationaløkonomisk lokomotiv. Nation, identitet og kultur bliver ikke nævnt med et ord. I stedet snakkes der valutakurser, fastkurspolitik og inflationsrater. Men det kulturelle er alligevel repræsenteret, når der gang på gang tales om den danske velfærd, hvor der for De Konservative at se skal være vandtætte skotter mellem Danmark og EU. Bendt Bendtsen siger fire gange i løbet af debatten, at EU »overhovedet ikke skal blande sig i den danske velfærdspolitik«. Dette er langt fra enestående for De Konservative, faktisk bekender næsten samtlige partier sig i overvældende grad til den unikke danske velfærdsmodel, som skal beskyttes og bevares, af hvilken grund man kunne kalde dette argumentationsskema for *velfærdsstaten som mantra*.

Dette skal selvfølgelig ses i den kontekst, at hele sagen om folkepensionen var øverst på dagsordenen til sidst i valgkampen, men dette er for mig at se ikke tilfældigt, for velfærdsstaten har i de sidste 50 år været intimt forbundet med ikke kun dansk, men i det hele taget nordisk identitet. Lars Hovbakke Sørensen beskriver denne særlige nordiske selvforståelse således: »Dét, der [ifølge danske politikere i 1950'erne] gør Norden til noget specielt, er eksistensen af nogle værdier i de nordiske samfund, som ikke findes tilsvarende i andre samfund: en særlig social retfærdigheds-sans, en særlig opmærksomhed over for arbejdernes behov, en særlig høj prioritering af spørgsmålet om arbejdsløshed osv.«.¹²

Velfærden og kulturen skal altså forblive vores eget domæne og ansvar, fordi de er to sider af samme sag. Derimod kan den økonomiske integration ikke blive omfattende nok, men den skal primært fungere som finansieringskilde for Danmark som distinkt enhed.

Enhedslisten – Til kamp for det ægte Europa

Enhedslisten er ligesom De Konservative splittet mellem nationale og universalistiske tendenser, om end i endnu mere udtalt grad. R.N. Berki beskriver i sin artikel »Marxism and European Unity«, hvorledes nationalitet ikke har nogen politisk relevans for marxismen i dens teoretiske udgangspunkt. Dens solidaritet kender ikke til grænseskel, idet proletariatet findes i alle lande: »The proletariat [...] is also international [...] its class interest and its destiny are all pushing it in the direction of realizing 'human' (i.e. universal) freedom, happiness, peace, perfect cooperation in production«.¹³ Men strategisk og praktisk set er marxismen dybt forankret i nationalstaten, som er scenen for den konkrete klassekamp. Hele marxismens appel og henvendelseskraft er dermed rettet mod nationalstaten som enhed. Denne ambivalens viser sig tydeligt i Enhedslistens debat, hvor jeg tager mit udgangspunkt.

Man kunne altså fra et marxistisk grundsynspunkt – hvilket også er Berkis pointe – sagtens forsvare den europæiske integrationsproces, men Enhedslisten ser anderledes på det: Godt nok er partiet for et europæisk fællesskab, men det skal være et andet fællesskab. EU er ikke Europa.

12. Hovbakke Sørensen 1999, s. 262.

13. R.N. Berki: »Marxism and European Unity«, Peter M. Stirk (ed.): *European Unity in its Context: The Interwar Period*, London 1989, s. 43.

EU er derimod Europas modsætning. Hvor EU er regeringernes, er Europa befolkningernes. EU indebærer en centralisering af magten, hvor Europa betyder en retfærdig distribution af magt og ressourcer. EU er et eliteprojekt, Europa er en solidarisk, egalitær vision. EU er Vesteuropa, mens Europa indbefatter Bulgarien, Rumænien og Ukraine. EU indebærer Europas deling, hvorimod Enhedslistens Europa er lig med heling. Man kan på ægte strukturalistisk vis føre disse dikotomiseringer videre til nogle helt grundlæggende modsætningskategorier. Det primære er, at EU er uautentisk. Termen »konstrueret« optræder igen og igen i debatten. EU er forceret igennem kunstigt, hvorimod det fælles Europa tillægges ægthed og autenticitet. »Hvis vi siger nej, er det et signal til resten af Europa om, at den euromodel, som de har bygget op, den duer ikke«, siger Keld Albrechtsen. Ikke blot er Europa »bygget op«, men det er også bygget op af »dem«, en udefineret, upersonlig, anonym kategori, nemlig »kommisærerne i Bruxelles« og »centralbankdirektørerne«. Denne form for argumentation og ordbrug er genkommende hos alle partierne yderst på fløjene, og diskursen involverer en afhumanisering og maskinalisering af det europæiske projekt, men hvor partierne på højrefløjens ensidigt placerer det humane og autentiske i nationalstaten, placeres det altså i Enhedslistens debat i »det fælles Europa«. Dikotomiseringen er så gennemført, at den i sidste ende kan koges ned til de essentielle modsætningspar natur/kultur og liv/død. Hvor EU er det upersonlige, abstrakte, konstruerede og døde, er Europa det autentiske, varme, naturlige og levende.

I debattens løb genereres *EU's* betydning altså oftest i et modsætningsforhold til det fælles Europa. Når snakken derimod går på *euroen*, genereres betydningen i forhold til nationalstaten. Euroen er »ustabil« og tvivlsom og indebærer tvang og ufrihed for Danmark. Vi afgiver muligheden for at devaluere og bestemme vores egen økonomiske politik. Et nej til euroen indebærer derimod handlefrihed og et større antal muligheder. Passivitet og handlingslammethed tilskrives EU-niveauet, hvorimod nationalstaten er et aktivt mulighedsfelt.

Favoriseringen af nationalstaten kommer også til udtryk på anden vis. Keld Albrechtsen indleder debatten med at understrege, at EU's store komplot er, at man vil snige social harmonisering ind ad bagdøren. Det ellers positivt ladede ord »harmonisering« bliver her ensbetydende med brutal ensretning uden hensyntagen til nationale forskelle. Her sporer jeg igen den ovennævnte »velfærd som mantra«-diskurs. »Den unionsopbygning, der finder sted, den vil vi ikke finde os i fra Danmarks side [...] vi vil ikke acceptere social harmonisering, vi vil ikke af med de demokrati-

ske rettigheder vi har«. ¹⁴ Vores velfærd skal ikke blandes sammen med det øvrige EU's. Den er med andre ord bedre og skal beskyttes. Citatet peger desuden på en anden traditionel forestilling om »specielle« danske værdier, nemlig vores unikke demokrati, som heller ikke skal udvandes ved en sammensmeltning med EU. At dette skal ses som en kulturel snarere end en politisk distinktion, bliver tydeligt, når Janne Gleerup i valgfilmene siger: »For mig er det lidt af et *kulturшок* at finde mig i ømuen og i EU, fordi det er en helt anden demokratisk kultur end herhjemme, hvor der ikke er så langt mellem borgere og beslutninger. Og det afvikles nu« (min kursivering).

Med to så modsatrettede diskurser kan man spørge, om det ikke grænser til det direkte selvmodsigende, og det mener jeg faktisk til tider, at det gør. Det er svært at forestille sig en ægte ligeværdig solidaritet og udveksling med lande som Ukraine, Bulgarien og Rumænien, når man samtidig påkalder sig en grundlæggende overlegenhed, hvad selve struktureringen af samfundet angår. Her opstår for mig at se en vanskeligt forsvarlig konflikt mellem egalitet og elitisme. ¹⁵

Dette paradoks forstærkes i udstrakt grad i Enhedslistens valgfilm. Hvor debatten langt hen ad vejen fungerer igennem dikotomiseringen mellem EU og idealet om et mere autentisk Europa, bygger filmene mere ensidigt på dikotomiseringen mellem EU og nationalstaten. Erik Clausen laver en satire på Poul Thomsen, som i skovhuggerskjorte står i sit tv-studie blandt udstoppede dyr. Plottet fungerer igennem en modstilling mellem ømuen og emuen, som i dette tilfælde kommer til at repræsentere det kunstige, »døde« dyr vs. det ægte, levende dyr. Her er en sælsom dialektik i sving mellem det døde og det levende, som blandt andet finder udtryk i ordet »parasit«, altså liv, som kun overlever i kraft af andet liv. Der er altså tale om en form for halv-liv. Denne præmis underbygges i speaken: ømuen kun kan overleve i et livløst miljø »på meget sterile steder og lever tilbagetrukket bag glas og beton«. Billedmæssigt beskrives dette i hektiske sekvenser, hvor danske papirflag stilles op imod billeder af teknokratiske bygninger, filmet med modernistisk fremmedgørelsesoptik – fra neden, vinklerne er foruroligende og skæve, motiverne er svært gen-

14. Keld Albrechtsen i debatten.

15. Her kunne man argumentere for, at solidariteten opstår befolkningerne og ikke regeringerne imellem. Dette er dog vanskeligt, når der er tale om selve demokratiformen, for politikerne i Enhedslisten ville nok være de sidste til at sige, at befolkningen ikke havde nogen andel eller rolle i demokratiet.

kendelige, signalet er utryghed, kulde og umenneskelighed. Som sekvensens finale vises Den Europæiske Centralbank i Frankfurt.

Selv om Enhedslistens medlemmer i løbet af filmen kommer med spredte pip om solidaritet med den tredje verden, mener jeg, at den nationalistiske diskurs er altdominerende. Ømuen har »taget en bid af Morten Hare, men opdagede så, at den ikke var fyldt med kød og blod, og så har den forladt den«. Hvis ikke Morten Hare kan sammenlignes direkte med Danmark, er han i hvert fald tydeligvis en repræsentant for det danske, hvor altså det levende, »kød og blod«, entydigt kan placeres. Præmissen når sit crescendo i sekvensens slutreplik: »Hvis du er i tvivl, så sig nej. Det er for risikabelt at lukke en snylter som ømuen ind i den danske flora og fauna«. Et mere rendyrket nationalistisk credo skal man lede længe efter. Det ægte levende Danmark er sit eget lukkede økosystem og skal forblive ubesmittet og inddæmmet. Her spilles der på den diskurs, der for tiden eksisterer om genmanipulerede planter, hvor angsten ikke går så meget på, at det manipulerede og konstruerede skal *fortrænge* det ægte og naturlige, men nærmere på, at det kunstige på grundlæggende vis skal *ændre* det naturliges fundament, dets dna eller arvemasse.

Man kan sige, at Enhedslisten trækker på nogle grundlæggende diskurser om magtforholdet mellem menneske og maskine, mellem det ægte og det konstruerede. I sin artikel »From Cybernation to Interaction. A Contribution to an Archeology of Interactivity« beskriver Errki Huhtamo to dominerende teknokulturelle diskurser, som har eksisteret igennem hele moderniteten, nemlig en *teknorational* og en *apokalyptisk*.¹⁶ Den teknorational diskurs ser teknologien som et praktisk redskab for mennesket, en forlængelse af hans evner og råderum. Forholdet til redskabet er rationelt og ubekymret. Analogien til en funktionalistisk liberalistisk opfattelse af EU er lige for. Den apokalyptiske diskurs ser derimod teknologien som fremmedgørende og de-humaniserende. Teknologien kan tage magten fra mennesket med sin kunstighed og konstruerethed. Her kan man genkende Enhedslistens holdning til EU. Inden for den apokalyptiske diskurs eksisterer angsten for helvedesmaskinen, som i udgangspunktet er blevet lagt fast på en kurs, der nu ikke kan ændres. Hos Enhedslisten udtrykkes denne angst for eksempel i filmens slutbillede, en motorvej med trafik i optrappet tempo. Den findes også hos »Frihed 2000«, hvor der tales om »toget uden nødbremse«, og »et skib, der er sat i søen uden at være bygget

16. Errki Huhtamo: »From Cybernation to Interaction. A Contribution to an Archeology of Interactivity«, Peter Lunenfeld (ed.): *The Digital Dialectic. New Essays on New Media*, Cambridge (Massachusetts) 1999, s. 97-99.

færdigt«. Specielt inden for populærkulturelle genrer finder diskursen endvidere udtryk i uhyggelige gestalter, krydsninger mellem menneske og maskine, hvor mennesket – den gale opfinder – uden omtanke har levedegjort det døde, således at det på en og samme tid er de-humaniseret og animeret. Herefter tager det halvlevende – eller halvdøde – magten fra mennesket. Eksempler på dette er Frankenstein og robotten, og i dag eksisterer der lignende forestillinger om computeren, internet, kunstig intelligens og genmanipulation.

For mig at se kan dette billede overføres på Enhedslistens forestillinger om Europa. Diskursen er også til stede hos »Frihed 2000«, hvor EU beskrives som »en syg tanke fostret i hjernen på nogle folk, der har haft travlt med at bygge Europas Forenede Stater«. Meningen er her, at EU er selvkørende, løbsk, med en indbygget egendynamik. Det har fået sit eget liv, revet sig løs fra sine opfindere, and »now it's back with a vengeance«.

Dansk Folkeparti – Europa? Hvilket Europa?

Det ville unægtelig være en noget kedelig analyse af Dansk Folkepartis holdninger til Europa, hvis det slutpunkt, man arbejdede sig hen imod, var, at partiet har en nationalistisk dagsorden og ønsker så stærk en opretholdelse af nationalstaten som muligt, det være sig politisk, socialt og kulturelt. Det er selvindlysende og desuden en erklæret strategi fra Dansk Folkepartis side. Det er heller ikke nyt og overraskende, at partiet spiller på en ontologisk utryghed og forandringsbekymring i dets henvendelse. Det interessante spørgsmål i forhold til et parti som Dansk Folkeparti er snarere at indkredse, *hvordan* en sådan nationalistisk »inddæmningsholdning« kommer til udtryk i den måde, Europa forestilles og artikuleres på.

Hvor de tre andre partier havde »Europa« i en eller anden form som objekt for og legitimering af deres politik, er Dansk Folkeparti ensidigt orienteret imod nationalstaten. Dette kommer i partiets valgfilm til udtryk i en totalt gennemført negering af det europæiske niveau. Det indlysende eksempel er, når Dansk Folkeparti benævner afstemningen »Folkeafstemningen for kronens afskaffelse« modsat den officielle term »euro-afstemningen«. Det handler altså ikke i så høj grad om, hvad Europa indeholder eller repræsenterer, som det handler om, at Europa er *udefrakommende*. Derfor er der heller ikke nogen udpræget skelnen mellem Europas, EU's og euroens indbyrdes roller og funktioner.

Dansk Folkepartis politikere gør ingen hemmelighed ud af, at afstemningen for dem ikke handler om tekniske/formelle spørgsmål. Ligesom hos

CD er der et totalt fravær af praktiske og logiske argumenter. Filmen kan primært beskrives som en skildring af danske værdier, og dette sker for mig at se på to planer: for det første er der det indholdsmæssige plan, hvor speaken refererer eksplicit til stoltheden over det danske, glæden ved det, »vi og generationerne før os har opbygget«, Grundloven etc. Dette understøttes billedmæssigt – i tråd med De Konservatives film – med nationale symboler som flag og sankthansbål. Billederne skildrer også dansk folkelig kultur, som man kan finde den på kræmmermarkeder, til sankthans og grundlovsdag, kort sagt dansk hygge i dens mest ortodokse form. For det andet kommer de danske værdier til udtryk på et mere overordnet plan, idet Dansk Folkeparti generelt og Pia Kjærsgaard i særdeleshed etableres som inkarnationen af det »unikke, nære danske demokrati«. På billedsiden er filmens primære indhold Pia Kjærsgaard i varm kontakt med vælgere. Denne diskurs er generelt meget dominerende hos Dansk Folkeparti. I debatten siger Pia Kjærsgaard om de danske politikere: »Vi er et lille land, man kan altid komme i kontakt med os, man kan ringe til os, man kan skrive til os, man møder os på gaden«.

Som filmens grundlæggende argumentative figur opstilles kronen i modsætning til euroen, hvor de to helt åbenlyst sidestilles med henholdsvis nationalstaten og EU. Kronen er symbolet på vores nationale selvstændighed, frihed og suverænitet. Der etableres også en betydningsfuld følelsesmæssig relation kronen og folket imellem: »Altid har det været afgørende for landet, at den danske mønt har været til at stole på og havde folkets tillid«. Når kronens historie skrives 1200 år tilbage i tiden, skrives Danmark som enhed samt dansk national identitet ligeledes tilbage,¹⁷ hvilket er, hvad Benedict Anderson refererer til, når han siger: »The magic of nationalism is to turn chance into destiny«,¹⁸ altså at det grundlæggende træk ved nationalstatens opståen og konstruktion var en tilbageskrivning rent historisk af denne stat, hvorved den tillagdes autenticitet, eviggyldighed og skæbne-karakter.

Kronen er selve inkarnationen af de værdier, som det er filmens grundlæggende præmis at skildre. Den er symbolet på en harmonisk tilstand i ideel balance, alt det, der skal beskyttes og bevares. Det, der skal beskyttes imod, euroen, nævnes derimod kun én gang i filmen, men til gengæld i en uhyre effektiv vending: »Få af os bryder os om at gå rundt med euro-

17. Det paradoksale består her i, at hvis der var noget, der var transparent, »oversætteligt« og universelt, snarere end partikulært og væsensforskelligt, så var det pengesystemet for 1200 år siden, som udgjordes af guld, sølv og varer overhovedet.

18. Benedict Anderson: *Imagined Communities*, London 1983, s. 12.

pæiske symboler i lommer og tasker«. Euroen/EU kan altså snige sig ind i dine allermest intime og private hulrum. (I urovækkende nærhed af dine ædlere dele? Overfortolkning måske, men det var min umiddelbare konnotation!). Her er det nærliggende at sammenligne med Enhedslistens førnævnte genmanipulationsmetafor. Pointen er, at man kan gå og føle sig tryk, alt imens det allernæreste og mest fundamentale er ved at blive infiltreret og derved gradvist og umærkeligt ændret. Euroen er desuden ikke til at stole på, og den har ingen historie. Dermed har den heller ingen autenticitet.

Denne præmis udbygges i debatten, hvor billedet af Europa males en del tydeligere. Det væsentligste træk ved Europa/euroen/EU er, at det *trænger sig på*. Det er dets iboende logik, at det vil penetrere det danske. Dette tema findes i utallige variationer. Hvad euroen angår, er Pia Kjærsgaard særdeles skeptisk: »Tænk at have fælles mønt med italienere, portugisere, finner, grækere, tyskere og franskmænd. Det synes jeg er meget forkert«. Det er selve det, at den er fælles, der er det urovækkende. Skepsissen bliver ikke mindre, fordi landene får deres egne nationale symboler på mønterne, for så skal vi »have andre landes symboler, for sådan vil det blive, vi vil få tilflydt en masse andre euroer med den tyske ørn [sic] og så videre i løbet af ret kort tid«.

Euroen trænger sig ligeledes ind på vores velfærdsmodel. Kristian Thulesen-Dahl mener, at et ja til euroen vil skabe et pres for at gå væk fra vores solidariske folkepensionsordning til fordel for en forsikringsbaseret: »... der tror vi altså ikke på, at det vil lykkes Danmark at eksportere vores model til de andre lande, vi tror på, at det bliver de andre landes modeller, der kommer ind over Danmark«. Citatet peger ikke blot på det opfattede pres på nationalstatens strukturelle indretning, men også på en markant væsensforskellighed mellem det danske og det udefrakommende. Termen »eksportere« konnoterer en kontrolleret, rationel handelssituation, hvor en attraktiv vare udbydes. Vores velfærdsmodel burde sælge på lige fod med dansk design og bacon. Derimod signalerer vendingen »komme ind over« en kaotisk, ukontrolleret situation, en flodbølge, som man ikke kan dæmme op imod. Endnu engang må man konstatere, at det fremmede ikke vurderes ud fra nogle kvalitative parametre, men udelukkende på kvantitative – at det overhovedet er der. Ikke overraskende er det primære mål for Dansk Folkepartis politiske virke at holde det fremmede fra døren.

»Jeg mener, det er afgørende vigtigt, at vi sætter nogle bomme ned, altså nogle grænser for, hvor meget vi vil have, at fremmede skal styre Danmark. Og vi vil holde suveræniteten indenbords. Og derfor må vi sæt-

te en ramme for det, altså en grænse et eller andet sted. Det der EU som vi ser i dag, som flytter den ene politiske afgørelse efter den anden fra nationalstaterne til EU, der er jo ikke nogen grænser for det for EU's vedkommende. Den grænse skal sættes af nationalstaterne selv...«¹⁹

Dette citat er helt centralt. For det første hører vi, hvordan der er tale om en total sammensmeltning mellem EU og »det fremmede«, hvilket Erik Meier Carlsen karakteriserer som et af de grundlæggende mønstre i Dansk Folkepartis politik.²⁰ Citatet er endvidere et tydeligt eksempel på forestillingen om en indbygget egendynamik i EU, som også var til stede hos Enhedslisten. EU er subjektet, hvis eneste formål er at overtage det værgeløse objekt, nationalstaten. Denne overtagelse sker på to måder: for det første som en *manifest fortrængning*, hvor nationalstaten »tilflydes« euroer, og hvor andre landes modeller »kommer ind over Danmark«.²¹ Overtagelsen finder som før nævnt også sted som en *subtil underminering*, hvor selve kernen i det danske umærkeligt ændres. Den sidstnævnte diskurs er den mest dominerende hos Dansk Folkeparti. Pia Kjærsgaard og Kristian Thulesen-Dahl bruger gentagne gange vendingen »bid for bid« om den overtagelsesproces, der finder sted. Her er ikke tale om et pludseligt aggressivt angreb, et rovdyr, der nok snarere ville klare det »luns for luns«. Der er tale om en mere afdæmpet proces, hvilket understreges, når Kristian Thulesen-Dahl siger: »Vi synes ikke, at man bid for bid skal tappe den danske suverænitet for indhold«. Der er ingen tvivl om, at nationalstaten placeres i offerrollen, men den er snarere offer for en blodsuger eller parasit, der langsomt dræner den for liv, end for et voldeligt overfald. De »integrationsivrige ja-politikere« gør tydeligvis ikke noget for at komme den livstruede, anæmiske nationalstat til undsætning, hvorfor det må være op til Dansk Folkeparti og vælgerne i en samlet heroisk indsats.

Hvor Enhedslisten i højere grad spiller på en magtkamp, der bølger frem og tilbage mellem nationalstaten og EU, mellem det autentiske og konstruerede, er magtfordelingen givet hos Dansk Folkeparti. Her er der i udpræget grad tale om en offensiv krænkelse og et udsat offer. I kraft af, at det europæiske negeres, uddybes og nuanceres offerrollen. Det europæiske er det store anonyme ukendte, og dets underminerende, parasitagtige

19. Kristian Thulesen-Dahl i debatten.

20. Erik Meier Carlsen: *De overflødiges oprør – en trussel mod demokratiet?*, København 2000, s. 59.

21. Her skabes samme slags billeder, som da Glistrup talte om de horder af muhammedanere, der ville skylle ind over Danmark.

tige karakter gør, at det aldrig giver sig fuldt til kende for os. Derved bliver det endnu mere truende i forhold til den velkendte, definerede tryghed, som Dansk Folkepartis valgfilm så omhyggeligt skildrer.

Europa-skildringer – Sammenfald og antagonismer

Hvis man skal sammenfatte analysens væsentligste pointer, kan man sige, at en af de væsentligste diskursive polemikker i de fire valgprogrammer eksisterer mellem en rationel, funktionalistisk indstilling til det europæiske spørgsmål på den ene side og en følelsesmæssig, identitetsorienteret indstilling på den anden. Især De Konservative er eksponent for den første, hvor Dansk Folkeparti og Enhedslisten tydeligt repræsenterer den sidste.

Alle tre partier er enige om, at der skal værnes om nationalstatens kerneområder, men man er uenige om, hvordan denne beskyttelse finder sted. For De Konservative finder beskyttelsen i liberalistisk ånd sted igennem lovens bogstav. De Konservative forestiller sig en rationel og formel adskillelse mellem det kulturelle/identitetsmæssige niveau og det tekniske/økonomiske. Når De Konservative siger, at »det skal EU ikke blande sig i« om velfærdsområderne, så er der altså tale om en traktatmæssig afklaring, og som Lene Espersen siger, er vi »på fuldstændig sikker grund, når det gælder EU-traktaten«.

For Dansk Folkeparti især og Enhedslisten til dels er integrationen derimod en altfortærende, ustoppelig proces, som på grundlæggende vis truer nationalstatens eksistens. Denne proces er alt andet end formel og rationel. Den har derimod en indbygget egendynamik, som der skal dæmmes op imod. Det traktatmæssige og procedurelle niveau tilskrives dermed en fundamental mistillid, som er en af hjørnesteenene i begge partiers politik. Opdæmningen og modstanden mod integration skal ske igennem en mobilisering af folkelig modstand mod det etablerede politiske system.

Alt andet lige kan man dog om Dansk Folkeparti sige, at partiet er afklaret i spørgsmålet om, hvad identitet er. Partiet bekender sig entydigt til en afgrænset national identitet. På dette punkt er Enhedslisten derimod fundamentalt splittet. Godt nok er Drude Dahlerup ikke fra Enhedslisten, men følgende passage citeret fra *Information* den 15. december 2000 illustrerer på særlig klar vis den yderste venstrefløjs tydelige dilemma på dette punkt. Under Nice-topmødet mente Drude Dahlerup om sine meddemonstranter, at mange af dem var trætte af, at tingene blev besluttet hen over hovedet på dem. Journalisten replicerede, at det lod til, at mange af

demonstranterne faktisk ønskede et stærkere EU med en mere markant social profil og stærkere u-landspolitik, altså mere EU-samarbejde. Hvertil Drude Dahlerup svarede: »Altså, de fleste mennesker går ikke op i alt det der. *De går op i Danmark*. Det handler om, at man siger, de forskelle som er mellem de rige og de fattige, de rige og fattige lande, de bliver også inden for Europa, inden for Østeuropa og Vesteuropa. *Vi må derfor have en ny global dagsorden*« (mine kursiveringer). Et praktisk eksempel på, hvor forvrøvlet det kan blive, når dette grundlæggende marxistiske paradoks skal forklares. Måske er det i bund og grund umuligt at legitimere og forklare. De nærmest kolliderende diskurser i Enhedslistens udsendelse kunne tyde på det.

Det giver sig selv, at CD og Dansk Folkeparti inden for artiklens rammer er duellanter i en indædt ideologisk tvekamp, hvor den ene parts ideal udgør den andens værste mareridt. Hvor CD's Europa-ideal er sårbart og behøver aktiv beskyttelse, er det hos Dansk Folkeparti nationalstaten, der er det sagesløse offer. Og hvor CD ser nationalstaten som grundlæggende destruktiv, er Europa for Dansk Folkeparti den ødelæggende part, med en iboende drift mod overtagelse af nationalstaten. Dette kan blandt andet forklares med, at der finder en bevidst udeladelse sted i partiernes agitation. Hos CD gives nationalstaten ingen stemme, dens kvaliteter beskrives ikke. Derimod tillægges Europa substans. Hos Dansk Folkeparti efterlades Europa stumt, mens nationen gives »taletid«. Strategien har den konsekvens, at det ubeskrevne og udeladte får truende kvaliteter.

Som jeg allerede har berørt, kan man betegne Dansk Folkepartis nationalisme som rigid og fundamentalistisk. Den er anakronistisk i den forstand, at den nægter at forholde sig til den supranationale integration, der rent faktisk finder sted. Som Erik Meier Carlsen beskriver det, står »partiet sammen om en verden, som den så ud igår«. ²² For Dansk Folkeparti er det ideelle Europa stadig et system af territoriale stater, som godt nok deler et mål af normer, men hvor den politiske suverænitet er imperativ. Nationalstaten er den ægte, autentiske tilstand, hvilket demonstreres, når kronens historie skrives 1200 år tilbage. CD går direkte i clinch med denne påstand i partiets valgfilm, hvor Annie Lunde siger: »Det er jo ikke sådan at vi har haft kronen i 1000 år, vi har kun haft den i lidt over 100«. Europa etableres dermed som den »ægtre« tilstand, i og med at nationalstaten kommer til at fremstå som et konstrueret momentum i verdens-

22. Meier Carlsen 2000, s. 49.

historien. Og det er et generelt træk, at CD's Europapolitiske linie i mange henseender fremstår som bevidst skruet sammen som et ideologisk modsvar til Dansk Folkepartis nationalisme.

Man kan sige, at CD i sin Europapolitik skiller sig markant ud fra de øvrige politiske partier, som alle er orienterede mod nationalstaten i større eller mindre grad. Hvis ikke denne orientering kommer til udtryk i en klart defineret nationalisme som hos »Frihed 2000«, Dansk Folkeparti og Enhedslisten, så viser den sig som *velfærd som mantra*. For samtlige partier er bevarelsen af det danske velfærdssystem en hjørnesten i argumentationen. For nej-partierne er argumentet, at ensretningen og harmoniseringen vil true vore velfærdsordninger. For ja-siden gælder det, at vor fremtidige velfærd kun kan finansieres igennem deltagelse i det økonomiske samarbejde. Men alle er enige om, at velfærden ikke skal sammenblandes med det øvrige Europas. Dette viste sig i al tydelighed, da Poul Nyrup Rasmussen drog til Nice-topmødet i december 2000 med et enstemmigt folketing i ryggen i holdningen til, at vetoet på det sociale område for enhver pris skulle bevares, fordi flertalsafstemninger kunne betyde ændringer i den danske socialpolitik. Den politiske konsensus, der eksisterer på dette punkt, kan for mig at se tolkes som en manifest afspejling af den generelle opfattelse af det danske politiske systems specielle status og værdier. Den svenske forfatter og provokatør Carl-Johan Vallgren kommenterer den nationale²³ selvtilstrækkelighed – som han ser i alle de nordiske lande – således: »Jeg havde aldrig troet, at Europaspørgsmålet skulle afsløre en så ufattelig provinsialisme, som trives under et moderne dække: Vi er bedst til alting, vores velfærdsmodel er den eneste gode og sande. Vores moral er størst, og vi er selvfølgelig de eneste ansvarlige på miljøområdet. Det sociale netværk, velfærdssystemet er blevet så ringe, at det eneste lille halmstrå, folk har at hænge deres stolthed i, det er den forbandede provinsielle nationalisme. Det er deprimerende... Pensionen er bedre i Tyskland, klimaet er bedre i Spanien, maden er bedre i Frankrig, og studiestøtten er bedre i Holland. Hvad fanden er grunden til den selvglæde?«.²⁴

Ikke blot kommer Vallgren med en harsk diagnose på den skandinaviske selvopfattelse p.t., han angiver i citatet endvidere en mulig årsag til, at

23. I dette tilfælde taler Rune Lykkeberg om en overordnet nordisk selvtilstrækkelighed. Rune Lykkeberg: »En svensk djævel i Berlin«, *Månedstidningen Press*, december 2000. Se Hovbakke Sørensen 1999 for en redegørelse for den traditionelle sammenhæng mellem danske og nordiske normer og værdier.

24. Lykkeberg 2000.

velfærdsdebatten har været så fremtrædende i specielt det sidste årti, og derfor også en grund til, at folkepensionen blev så eksplosivt et tema under valgkampen. Det simple svar er, at velfærden *er* grundlæggende truet – ikke udefra, men fra inden. På mange af de centrale velfærdsområder er vi overhalet forlængst.²⁵

Dette er et passende sted at vende sig mod denne artikels væsentligste pointe. Spørgsmålet, der her ønskes besvaret, er: Hvilken rolle spiller Europabegrebet i alt dette? Og min overordnede konklusion er, at »Europa« primært kan betegnes som *gestalt* eller *agitationsredskab* i den *nationale* debat og forestillingsverden. En af »Europas« funktioner er – som antydnet ovenfor – rollen som syndebuk for et velfærdssystem i opbrud. »Europa« tildeles med andre ord en hovedrolle i en grundlæggende krise i den danske kollektive identitet. Siden 2. Verdenskrig har vi været vant til at sætte lighedstegn mellem Danmark/danskhed og velfærd. Denne før så fast-tømrede relation er ved at gå grundigt op i limningerne, hvilket kan være meget svært begribeligt for os danskere. I en sådan situation af ontologisk usikkerhed dæmoniseres det udefrakommende.

»Europa« spiller for mig at se også en meget vigtig rolle i en overordnet ideologisk kamp mellem traditionalisme og kosmopolitisme. Erik Meier Carlsen beskriver i sin bog *De overflødiges oprør*, hvordan der i disse år sker en væsentlig omkonfigurering af det traditionelle politiske spektrum bort fra den højre-venstre-akse, som vi har orienteret os efter i mere end 200 år. Ifølge ham er »... modsætningen elitisme-populisme henholdsvis kosmopolitisme-fundamentalisme [...] de nye, bærende modsætninger i den politiske udvikling«.²⁶ Denne nye politiske akse kan yde en forklaring på, hvorfor den yderste højre- og venstrefløj har så mange politiske lighedspunkter, som denne artikel påviser, og hvorfor det nu snarere er Dansk Folkeparti og CD, der tegner polerne i det politiske spektrum, hvor CD bekender sig til en politisk korrekt, tolerant kosmopolitisme, og Dansk Folkeparti repræsenterer nationalistisk fundamentalisme. Denne forskel er i høj grad kulturelt funderet. Erik Meier Carlsen citerer to forskere, Tor Bjørklund og Jørgen Goul Andersen, ifølge hvem

25. Ifølge »Human Development Report 2000« kommer Danmark kun ind på en 15. plads på det såkaldte »Human Development Index«. *Aktuelt*, 20/12 2000.

26. Meier Carlsen 2000, s. 14. Meier Carlsen trækker her på den engelske social-filosof Anthony Giddens' ideer om et senmoderne opbrud i de politiske strukturer, der generelt har domineret vestlig, moderne statsdannelse. Se f.eks. Anthony Giddens: *Beyond Left and Right*, Cambridge 1994; Anthony Giddens: *The Third Way. The Renewal of Social Democracy*, Cambridge 1998.

det er humanistiske værdier, tillært gennem uddannelse, der er afgørende for polariseringen – ikke social position. Resultatet er et nyt markant kulturelt modsætningsforhold mellem veluddannede og mindre veluddannede, mellem elitisme og populisme.²⁷

Set fra dette perspektiv spiller »Europa« en meget væsentlig rolle i et overordnet ideologisk og kulturelt opbrud herhjemme. »Europa« bliver selve symbolet på kosmopolitismen, den politiske korrekthed, den sande humanisme, i det hele taget patentet på de »rigtige« normer og værdier. Det er det begreb, som alle parter i kampen spiller op imod, og det er derfor både objekt for helgengørelse og demonisering.

Så uanset hvordan man vender og drejer det, peger brugen af begrebet »Europa« i højere grad indad mod os selv og vore hjemlige nationale konflikter end udad mod omverdenen. Begrebet antager symbolske værdier og bliver et led i den måde, vi prøver at begribe nogle generelle forskydninger i de kendte nationale strukturer på.

Summary

Katrine Hald Kjeldsen: The Fair Maiden and the Infernal Machine. An Analysis of the Notion of Europe of Four Parties

On 28th September 2000 a referendum was held as to whether Denmark should join the single European currency, the Euro. In that connection, the official Danish TV-channel, Danmarks Radio, broadcast a series of election programmes under the heading »Euro or Krone«. In these programmes, each of the Danish political parties was given 30 minutes to state their views. The programmes started with a five-minute election film, produced by the party in question, followed by a 25 minute debate between party representatives and journalists from the TV-channel. The article consists of an analysis of four of these election programmes, from the parties Centrum-Demokraterne (Centre Democratic Party, social-liberal, pro-European), Det konservative Folkeparti (Conservative People's Party, conservative, pro-European), Enhedslisten (Unitary List, left-wing socialist, anti-European) and Dansk Folkeparti (Danish People's Party, right-wing populist, anti-European). The purpose is, employing the method of discourse analysis, to examine how the four parties articulate the concept of »Europe« in their election programmes. Whilst the debate part of the

27. Meier Carlsen 2000, s. 45.

election programmes are of course subject to the traditional rules governing such programmes, the self-produced election films of each party can be regarded as condensed political agitation, governed by the party's own agenda. In many instances, the political matter becomes narrativised and enriched with a goodly dose of entertainment. Here is an instance of an attempt at a broad popularisation, employing narratives and pictures, where policy is presented in an un-traditional way, using images and metaphors in stead of the usual »expert« lingo. The article concludes that one of the most essential discursive controversies in the four election programmes is found between on the one side a rational, functional attitude to the European issue, of which the Conservatives are an exponent, and on the other side an emotional, identity-orientated attitude, championed most clearly by the Unity List and the Danish People's Party.

(Translated by Jørgen Peder Clausager)